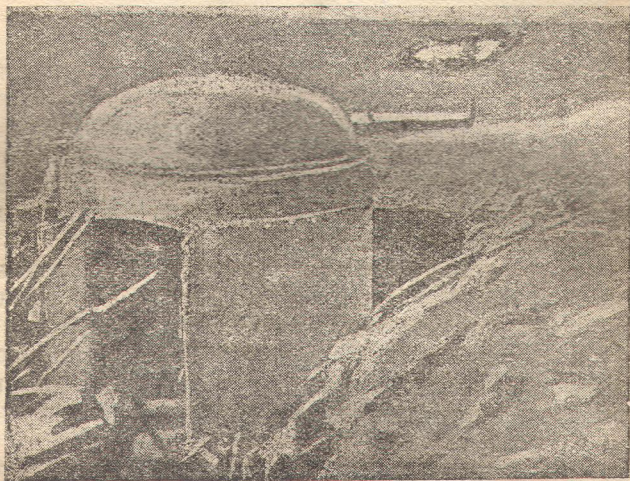

*Протитанкову гармату, що займає позицію, ні в якому разі не можна до бою застосовувати для іншої мети, бо можна виявити її розташування через зачірки, з неї не треба стріляти до самого початку бою.

Якщо ж цілком особливі обставини примушують завчасно застосувати, — вона має стріляти не з своєї бойової позиції а з другої, запасної.

За таке знаряддя має бути легка гармата з дуже наземною траєкторією, за дуже невеликої висоти чопів, на ляфеті з розсувними стовбами, що забезпечують їй горизонтальне поле обстрілу не менше, як 60° , напівавтоматична

Мрл. 12. Німецька протитанкова фортечна гармата

та така, щоб легко було перевозити. Отже, підійшла б маленька гармата, подібна до французької піхотної гармати зразка І 1926 р., але далеко потужніша. Усі сконструйовані по цей день піхотні гармати (австрійська 37-мм, італійська „Канончіно“, французька 37-мм зразка 1916 р) далеко не потужні й не придатні для боротьби проти танків.

• У Сполучених Штатах описані від нас гармати для боротьби з танками задовольняють цим вимогам. Ми згадували, що англійці придали своїй піхоті, як протитанкову гармату, свою гірську гавбицю на ляфеті з розсувними стовбами, — в бою її легко розбирати на частини і в неї велике горизонтальне поле обстрілу. Проте, вона — дуже велика мета, й через це далеко не є ідеал протитанкової гармати.

Мал. 12 та інші показують, що й німці під час війни визнавали ці вимоги й, не замислюючися застосовували, як

протитанкові гармати, фортечні гармати, де невелику висоту чопів сполучено з чималим горизонтальним полем обстрілу. На мал. 12 показано гармату в обертовій вежі, що раніш, здається, була так званий протитанковий форт. Закопана в землю, вона уявляла мінімальну ціль, яку легко можна було маскувати й захищати панцером. Чин її можна бачити на знищеному танку, що є на задньому пляні. Правда, застосовувати такі гармати можна тільки за позиційної війни.

Доцільно розташовувати дві або три гармати так, щоб друга або третя були приступком назад супроти першої, щоб їх не оточила чота легких танків, якщо їх виявлять. Оточити поодинокую гармату—це однаково, що її знищити. Дві, або ще краще, три гармати в показаному розміщенні зможуть на якийсь час перешкодити цьому.

Як ми вже говорили, під час війни гармата близького бою була майже єдиний дійний засіб, що німці застосовували в боротьбі з танками. Дальші воєнно-історичні приклади говорять самі за себе.

„23 липня 1918 р. під час бою під Суассоном (18—23 липня) поблизу Гран-Розу трапилось таке. Дивізія, підтримана батальйоном легких танків, атакувала селище Гран-Розу. Після початкового успіху французька піхота зупинилася біля шляху Шато-Тьєрі-Суассон, де німці дуже вперто оборонялися. Під час бою танки дуже пошкоджено вогнем німецької артилерії. Проте, перша чота спробувала прорватися через німецькі лінії, при чому вона, без сумніву для того, щоб використати ділянку шансів, яку можна було пройти, зімкнулася трохи щільніше проти звичайного. Не встигла чота перейти ворожі шанці, як її за декілька хвилин знищила одна однісінька гармата з дистанції 150 м. Гармата стояла в виступі лісу. Усі п'ять танків, зовсім обгорілі, стояли колом радіусом 50 м, команди загинули в середині танків, ніби їх миттю вразила вогнева хвиля“ (Пулен).

Останніми днями війни, 17 жовтня 1918 р., під час ар'єргардного бою поблизу Тіельта був такий епізод, що його французи часто подають, як застереження.

17 жовтня одна піхотна частина, затримана німецькими кулеметами й що не мала ніякого уявлення про застосування танків, кинула (як кажуть французи) до бою свою чоту легких танків, гадаючи, що вона зможе перемогти опір малоспроможного німецького ар'єргарду.

Але німецька протитанкова гармата, розташована на кінці селища, миттю знищила всю чоту з дистанції в 200 м. „Другого дня піхота все ще стояла перед Тіельтом“, сердито додають французи. Вони тієї думки, що

слід було б старанно розвідати та підготувати артилерію, щоб виявити та знищити цю гармату.

Найвизначніший та найпам'ятніший із усіх подібних випадків є подвиг німецького артилерійного офіцера в бою під Камбре 20 листопада 1918 р. Ми знаємо, що тут англійці, уперше без артилерійної підготовки, прорвали зовсім непошкоджені німецькі позиції, примірно, 350 танками, що ними особисто керував генерал-майор Еллес з свого командирського танка „Хільда“, і до 4 год дня пройшли на глибину 7 км.

Тут трапилось, що 51 Шотландська дивізія не змогла здобути селища Флескьер, хоча англійці майже зовсім оточили його, а по боках від нього пішли вже далеко вперед. Англійці вважають, що танки надто далеко пішли від піхоти вперед, або піхота не досить близько йшла за танками.

Факт тільки, що танки під час переходу через згортку місцевости один по одному знищено прямими влучаннями. Отже, знищено не менше, як 16 танків. Гармата стояла на західньому кінці селища. Флескьер удалось здобути тільки 21 листопада.

Подвиг артилерійного офіцера, що один обслуговував свою гармату до самої смерти, один із найзнаменніших подвигів світової війни.

У своєму звіті про бій сер Дуглас Хег доносить про це в таких знаменних виразах.

„Багато влучань по наших танках ми дістали перед Флескьер від одного німецького артилерійського офіцера, який, залишившись один із усього складу батареї, стріляв з польової гармати, поки його не забито при ній. Усі чини захопилися великою мужністю цього офіцера“.

Проте, не можна заперечувати, що буде потреба в проти-танковій гарматі спеціального виду, яка буде ні танк, ні піхотна гармата.

Передбачаючи можливість прориву великої маси танків через оборонну смугу, ми повинні бути готові зустрінути їх у смузі артилерійних позицій. Оскільки порівняно мало рухома польова артилерія в прихованих позиціях придатна для цієї мети, — це питання ми залишаємо тут не розв'язане.

У даному разі було б вигідно мати резерву із дуже рухомих гармат, що можна було б кинути до бою з тилу. Якщо є хоч яка розгорнута шляхова мережа, то можна з великою вигодою використати автомобільні зенітні гармати, що ще під час війни часто успішно відбивали танки, що проривалися. Тут навіть не треба створювати спеціальні види гармат.

Артилерія, що її перевозять на ваговозах, не задовольняє цим вимогам; щоб вивантажити й створити бойове положення, треба дуже багато часу, горизонтальне поле обстрілу дуже не важке. Добре розв'язує справу про рухому резерву протитанкових гармат напівавтоматична зенітна гармата на тумбі, поставлена на автомобіль. Звичайно її застосовують тільки в тилівій смузі, цебто в середині й позаду смуги артилерійських позицій.

Артилерія далекого бою

Під „артилерією далекого бою“ ми, як виняток, розуміємо тут, відмінно від гармат, розташованих у передовій смузі, головну масу артилерії, розташовану на тилівих скритих позиціях, починаючи з батарей польових гармат, кінчаючи найважчими гарматами.

На артилерію далекого бою під час відбиття наступу танків припадає важлива роль: саме вона має дати можливість піхоті, що діє разом з своїми протитанковими вогневими засобами або навіть без них, витримати й відбити наступ танків.

Через те, що знищити легкий танк можна тільки прямим улучанням фугасного гарматня, то безцільно пробувати обстрілювати його шрапнелем або дистанційними гранатами. Безцільно також обстрілювати піхоту, що атакує, заслонним вогнем шрапнелю або дистанційних гранат; для цього багато придатніші бризантові гранати з запальниками моментального чину, тоді також можна розраховувати на згубний чин випадкових прямих улучань.

Під час боротьби з танками на головні сили артилерії покладається два основні завдання:

а) знищити танки, коли вони перебувають у пунктах зосередження;

б) обстріляти танки, що атакують, під час наступу.

в) усі виявлені й гадані райони збору танків треба обстріляти зосередженим вогнем. Його треба відкривати раптово й великої сили (вичікувальна позиція, як можливо, вихідна позиція).

Якщо є хемічні гарматні й число гармат, що стріляють, допускає стріляння по площах, корисно обстріляти гадане зосередження танків хемічними гарматнями. Проте, хемічними гарматнями неможливо знищити танк.

Треба також звертати увагу на розвідані й гадані підступи. Можливі випадки, коли або рельєф місцевости, або

густі дерева примушують танки користуватися, підходячи до бойового поля, з цілком певних шляхів. Ці шляхи не треба обстрілювати тоді, коли гадають, що підходять танки. Тут дуже рекомендується частково застосовувати й хемічні гарматні, бо під час підходу танків темної ночі, їм передують провідники офіцери. Якщо їх виведуть з ладу, то це чималою мірою затримає зосередження танків, не вважаючи навіть на можливу газонепроникливість самих танків.

Про заслонний огонь уже коротко говорили. Тільки тоді, коли густе скупчення танків само по собі допускає зосередження вогню або якщо виявлять випадкові скупчення танків, особливо тихохідних, можна застосовувати стежальний вогонь (стріляння з коректуванням). Інакше, намагання тримати під стежальним вогнем з тилової позиції сучасний швидкохідний танк, — це тільки зайва витрата гарматнів.

Під час вдирання танків у смугу артилерійних позицій батареї мають проти них зосереджувати вогонь або якщо найближчі танки взяти під національний вогонь.

Вибираючи та будуючи позиції, корисно зважувати на можливу загрозу від танків з флангу і з тилу.

Багато корисніше будувати протитанкові перепони навколо всієї батареї, що не рекомендується з погляду маскування. Ми вважаємо добре маскування батареї з флангів, зверху та з тилу, що допускає стріляння з закриття на близькі дистанції.

Треба мати на увазі, що той, хто нападає, намагатиметься паралізувати під час бою ворожу артилерію, оповивши димовими заслонами її стежові пункти. Цей дуже активний спосіб чимраз частіше застосовували французи та англійці на кінець світової війни. Він дуже небезпечний для артилерії того, хто обороняється.

Через це треба добре маскувати стежові пункти, а головне, будувати запасні стежові пункти, що з них до початку бою не користуються.

Піхотні протитанкові засоби

Гвинтівка та кулемет

Обстрілювати танк зверху можна не тільки з літака. Під час оборони населених пунктів піхота розташовується на горищах (оборона селища Фонтен-Нотр-Дам під час бою під Камбре), та й узагалі часто міститься на деревах.

Тільки за цих умов і можна користуватися з дорогих куль із стальним осердям.

Проте, зовсім несподівано виявляється, що безоборонність піхоти зовсім не така велика, як можна було б гадати.

Річ у тому, що в піхоті її звичайні кулі з олив'яним осердям є дуже чинний засіб, що, правда, не може знищити танка, але зате може поранити його команду й примусити її повернути назад.

Як ми вже говорили, у звичайної кулі з стальною оболонною є властивість — потрапляючи в загартовану поверхню панцера, розриватися й розбрикувати своє олив'яне осердя розтопленням.

Французи визнають, що 50% поранень у танках було від таких куль (поранення в лице). Через це ми більше, ніж будь-коли будемо зосереджувати рушничний та кулеметний огонь звичайними кулями по всіх оглядових щілинах, щитах і бійницях, успіх такого діяння безсумнівний.

Проте, для цього треба, щоб кожний стрілець точно знав розташування оглядових щілин ворожих танків, бо відшукувати ці вузькі щілини в бою було б надто пізно. Крім того, розпізнаванню оглядових щілин перешкоджатиме не тільки освітлення, але й маскування, зафарблення танків.

Бережіться фалшивих щитів, зафарблених у чорний колір, щоб піддурити того, хто обороняється. Французи успішно застосовували цей викрут у бою під Мальмезоном у жовтні 1917 р.

Ми згадали про напрям вогню та інших бойових засобів тільки в загальних рисах. Крім того, ми знаємо, що піхота здебільшого не повинна боротися проти самих танків, а зосереджувати свій вогонь тільки проти ворожої піхоти, що атакує.

Як же погодити це з тим, що ми кажемо тут про стріляння по бійницях окремими стрільцями?

Не вважаючи на гадану суперечність, спосіб діяння і кулеметів, і стрільців можна формулювати дуже просто:

Під час наближення танків стрілець і кулеметник мають обстрілювати піхоту, що атакує, так, щоб їх не виявили танки.

Але, якщо стрільця або кулеметника виявив ворожий танк, він має цілком спокійно зосередити вогонь тільки по танку, бо іншого виходу немає.

Кожний боець повинен знати, що тікати в такому разі — рівнозначно вмерти.

Піхота, що тікає, переслідувана танками, не що інше, як улови беззахисних людей.

У всякім разі ця впевненість допомагатиме рішучіше відбивати танкову атаку.

Протитанкова гвинтівка та кулемет

Німці перші сконструювали 13-мм протитанковий кулемет. Проте, його важко виробляти, — через це влітку 1918 р. на фронті застосували його сурогат — 13-мм протитанкову гвинтівку. Вона завдовжки 167 см, цебто під зріст людини й важила 16 кг. Заряджали одним набоем; куля — з сталіним осердям, що важила 52 г, — початкова швидкість 770 сек. Полігонні досліди показали, що куля наскрізь пробиває найкращий панцер завтовшки 22 мм з дистанції 200 м. Гвинтівку обслуговувало двоє людей.

Уже тільки в цьому чин протитанкового кулемета буде набагато ефективніший. Проте, можна задати собі питання, чи не надто вже малий тепер його калібр? У нових конструкціях доведеться, напевне, довести його калібр до 15 мм.

Про бойове застосування такого протитанкового кулемета, можна сказати, примірно, теж саме, що й про гармати близького бою. Проте, менша величина, більша зручність маскувати й більше число протитанкових кулеметів дозволять розташовувати його набагато ближче до передової лінії, ніж піхотну гармату.

Легкий міномет

Дотепер у німецькій армії є, правда, застарілий, але дуже придатний для боротьби проти танків легкий міномет, що його часто під час війни дуже успішно застосували для цієї мети.

По танках міномет стріляв — звичайно наземним огнем — із спеціального ляфета для наземного стріляння й спеціальними панцеробійними мінами. Така міна пробиває на дистанції до 600 м панцер завтовшки 15 мм, проте, це гранична дистанція чинного вогню, після чого набагато зменшується влучність.

Через те, що немає інших засобів, можна вважати німецький легкий міномет за добру протитанкову зброю. Легкий танк можна знищити одним прямим улучанням. Успіх його в боротьбі проти сучасних важких танків сумнівний.

Застосовувати легкий міномет можна завжди, коли застосовують 13 мм кулемет.

Треба зауважити, що за наземного стріляння в міномета недостатнє горизонтальне поле обстрілу, а, крім того, він не досить швидкострільний.

Ми скажемо тут декілька слів про чин, так званих куль із сталним осердям. Таку кулю протитанкової гвинтівки подано на рис. 8-IV. Вона складається з сталної оболони *n*, осердя з твердої хромонікелевої сталі *к* й олив'яної обгортки *в*. Не кажучи вже про те, що було б важко вести суцільну кулю з твердої сталі по різі цівки, такі кулі завжди розбиваються в дріб'язки, коли натрапляють на добрий панцер. Якщо ж покрити її кінець або всю кулю оболонною або сталною оболонною й оливом, як у даному разі, або наконечником з м'якої сталі, як у артилерійних гарматнів, спостерігається своєрідне явище, що панцерну плиту вона пробиває наскрізь, ніби голкою. До того ж, тверде осердя кулі або гарматня залишається непошкоджене. Наконечник гарматня або оболонна кулі не знати де дівається. Отакий чин панцеробійного гарматня. Думки про причини цього явища досить ще неодностайні.

Після війни французи довели полігонними дослідями, що німецька протитанкова гвинтівка пробиває 16-мм панцер танка Рено на дистанції навіть у 300 м. Проте, відомо тільки дуже мало випадків, коли протитанкові гвинтівки виводили з ладу легкі танки. Французів зацікавила причина цієї малої чинності гвинтівки на бойовому полі. Вона полягає в тому, що на стрільбищі стрілець випускає кулю спокійно, і куля влучає під прямим кутом. На бойовому полі цього здійснити не можна. Гвинтівка була важка й нею незручно орудувати, її відбій був дуже великий. На великій дистанції стрілець у запалі бою стріляв погано й навряд чи діходив улучань під кутом, що наближався до прямого; на близьких же дистанціях він взагалі не стріляв. Така думка французів.

До цього ми можемо додати, що мабуть певне число танків пробито окремими пострілами; але така куля без розривного чину мала б улучити в мотор, щоб дати практичні наслідки.

Ручна граната

Поодинча ручна граната містить, звичайно, розривний заряд не дуже високої якості вагою від 60 г (французькі гранати Вівієн-Бессієра (до 150 г), граната О. Ф.) і 200 г — німецька ручна граната з держакком. Через це вона не чинна навіть проти тонкого панцера.

Через це німці прив'язували до гранати з держакком 2—4 голівки інших ручних гранат і називали це „зосередженим зарядом“. Про чин таких зосереджених зарядів досі ще є дуже оптимістична думка.

Добре проведені досліді показали, що зосереджений заряд з трьох ручних гранат (600 г вибухової речовини) може пробити панцер завтовшки в 6 мм.

Отже, й тепер можна застосувати проти старих танків воєнного часу такі в'язки ручних гранат, кидаючи їх на дах танка, якщо це допускає розташування й форма даху. Наприклад, не рекомендується навчати військово кидати зосереджені заряди на дах французького легкого танка, бо вони легко можуть скотитися з нього.

Пробували також висаджувати зосередженими зарядами з 3 і 5 ручних гранат плазуни важких англійських танків „Марка IV“: чин дорівнював нулю.

Через це ми можемо сказати таке: тільки в легких танків, де між платвами плазуна видно його ланки (французький легкий танк, легкий „Фіят“), в'язка з п'яти ручних гранат, що вибухне під плазуном, найменше — 1 кг вибухової речовини невисокої якості, може пошкодити плазуна.

Англійські дослідження дають, скільки вибухової речовини треба, щоб пробивати панцер і розривати плазуни.

Для розриву добре захищених плазунів англійського важкого танка потрібен заряд не менший, як 2,25 кг доброї вибухової речовини (Амонала).

Для французького танка „2 С“ доводиться брати не менше, як 5 кг.

Щоб пробити броню завтовшки 16 мм, треба трохи не 450 г доброї вибухової речовини. Такий заряд, вибухнувши щільно біля панцера, пробиває в ньому дірку діаметром 30 см.

Для цього треба, щоб заряд безпосередньо торкнувся панцерної стінки. Через це такий же заряд, вибухнувши під днищем, нічого не вдіє.

Вогнемет

Хоч з перебігом війни вогнемет поступово втрачав своє значення, проте, він може бути знову дуже придатний для спеціальної мети — боротьби проти танків. Для цієї мети треба використовувати невеликий, зручний носити прилад, як німецький малий вогнемет „Kleif“.

Застосовуючи його в бою, треба додержувати таких принципів:

1. Застосовувати тільки для боротьби проти танків.
2. Вогневу струмину треба скеровувати на оглядову щілину та щити бійниць. Якщо на нього націлюють з танка кулеметом, він повинен скерувати свою струмину на кулемет; пальна речовина проходить у середину танка через люзи та оглядову щілину.

3. У бою він має залишатися замаскований і не чинити доти, доки танк не наблизиться на довжину струмини.

4. Після цього вся справа в тому, хто буде швидший — ворожий кулемет чи вогнева струмина.

Серед інших засобів піхоти у вогнемета, якщо вміло застосовувати, є всі дані на успіх, тим паче, що він засліплює ворога.

Через це з вогнемету треба користуватися проти тих самих цілей, що з кулемета з звичайними кулями.

Але до того ж ним можна вражати отвори й щілини, що є в дахові танка (вентиляційні отвори, отвори надходити повітря в радіатор); цю здатність треба використати повною мірою.

Як висновок із цього розділу, відзначимо, що німецька та австрійська піхоти, дарма, що такі умови мирних договорів, не так уже безоборонні проти танків, як це здається, якщо цілком уявити собі їхню небезпеку. Правда, за винятком легкого міномету, вони не мають засобів, що дозволили б їм знищувати танки, але вони можуть власними засобами поранити команди танків і тим самим примушувати танки відступати.

Способи боротьби проти танків

Способи боротьби проти легкого танка Рено

Легкий танк Рено через невеликі розміри й порівняно велику швидкість досі ще є ворог, що ним нехтувати не можна.

Через свій панцер він цілком невразливий від 8-мм куль з твердим осердям, що випускає стрілець із землі.

Звичайною рушничною кулею влучання чинні: спереду в зорову щілину водія, пильнуючи вивести його з ладу; у люки для гармати або кулемета в вежі а також у щілину стежача.

8-мм кулями з твердим осердям з запальними кулями того ж самого калібру влучання чинні: у тонкий дах, стріляючи зверху. Прагнути влучити запальними кулями в бак із бензиною.

13-мм панцеробійними та запальними кулями вести вогонь з дистанції 300, ще краще 200 м. Намагатися вловити момент для влучання вертикально до площі панцера, інакше будуть некорисні рикошети. Обстрілювати бічні щілини, мотор, бак для бензини й команду.

Легким мінометом та протитанковими гарматами аналогічного чину.

Танк взагалі вразливий для їхніх панцеробійних гарматнів. Щоб не було рикошетів, треба дійти вдару з гарматня під прямим кутом. Цілі спереду — щілини в вежі

й отвори для водія. Цілі бічні — мотор, передачі рушія, тягова та напрямне колесо.

Вогнемети чинні проти щілин стежача в вежі й спереду в корпусі танка, а також проти отвору вежі, нарешті, ззаду в вентиляційні отвори.

В'язки ручних гранат проти плазунів чинні. Розрив плазунової бинди буде, якщо вибухової речовини взяти не менше, як 1 000 г. На дах танка в'язки не кидати, бо вона сприсне до розриву, якщо не потрапить у простір між вежею та дахом танка.

Боротьба проти танка „Марка Д“

(також і для легкого танка Вікерса)

Боротьба складна тим, що цей танк надзвичайно легкий, а легка певною мірою тим, що плазунова система відкрита, відкрито так само вертикальні стінки корпусу танка.

Обстріл звичайними рушничними кулями чинний: перш за все по зоровій щілині вежки моториста, далі, отворів для гармати, відкритих зорових отворах, нарешті, запасних люках для кулеметів.

8-мм кулями з твердим осердям та запальними кулями того ж самого калібру чинні: обстріл зверху, насамперед, у вежки танководія, мотора, ліворуч у передньому кутку (обстріл ліворуч зверху), а також даху вежі та даху самого танка.

13-мм панцеробійними та запальними кулями обстріл мотора ліворуч спереду. Обстрілюючи площу цього танка, намагатися завдати вертикального удару в бічні та задню стінки танка з дистанції меншої, як 100 м.

Легкими мінометами та протитанковими гарматами аналогічного чину обстріл чинний: спереду до мотору й вежі танководів, далі, по самій вежі. Збоку по напрямному колесу й по мотору, для чого намагатися влучити в передній куток танка, також треба намагатися розбити тягове колесо ззаду. Уся плазунова система вразлива. На достатній віддалі треба обстрілювати обертову вежу. Треба мати на увазі, що танк можна вивести з ладу, розбивши його рушильну систему або мотор.

Вогнеметами орудувати проти вежі танководія, отворів для гармат, отворів для кулеметів, перш за все запасних отворів, коли вони не зайняті кулеметами. Далі, проти отвору з ґратником для повітря, якщо пускати струмину дугую зверху.

В'язками гранат з вибуховою речовиною не менше, як 600 г діяти проти даху танка позаду вежі, а також проти вежі танководія.

Боротьба проти танка „Марка У“

Звичайними рушничними кулями вести вогонь по зоровій щілині, зірній щілині кулеметника, по зорових щілинах у виступах і по отворах для гармат та кулеметів.

8-мм кулями з твердим осердям та запальними кулями того ж калібру можна пробити панцер бічних стін, а саме: в місці мотора та рушильної системи, тільки на найближчій віддалі (меншій як 200 м). В іншому ці кулі чинні тільки як обстрілювати зверху.

Для 13-мм панцеробійних запальних куль уразливий увесь танк. Тільки не треба стріляти спереду по скісній площі. Уразливі місця спереду — хлипаки, виступи. З боків — мотор у передній частині, ближче до середини, у задній частині — рушильна система та бак для бензину. Ззаду стріляти по баку для бензину, по виступу й кулемету. Підкрадатися до танка ззаду безкарно не можна.

Вогонь легких мінометів та протитанкових гармат чинний проти частин танка: особливо вразливі місця спереду — передня вежа, виступи, а також плазуючі ланцюги чинності розриву; збоку — тягове колесо, місце під передньою вежею (місце вогнеприпасів), мотор, виступи та задня частина. У передній частині намагатися вразити напрямне колесо та бак для бензину. Для вогню ззаду — виступи та бак.

Вогнеметами вражати всі зорові та стежові щілини й револьверні отвори, отвори для гармати та кулеметів.

Метання в'язки гранат із вибуховою речовиною не менше, як 600 г чинне проти даху танка.

Боротьба проти французького танка „2С“

Танк „2С“ є перший танк з обертовою стежовою щілиною для танководія — стробоскопом. Отже, танководієві, що має можливість вільно стежити в усі боки, не загрожує небезпека від піхотної зброї.

Вартість танка „2С“ в тому, що він — не короткозорий.

Хоча хід цього танка порівняно повільний, а все ж з ним боротися дуже важко. Для боротьби з ним потрібна спеціальна зброя. Щоб його знищити, треба мати гармату середніх калібрів з великою початковою швидкістю, застосовуючи панцеробійні гарматні.

Проте, нам не треба відмовлятися від розгляду способів боротьби чотирма видами зброї, що ми далі подамо, але їх доведеться застосовувати тільки в найгіршому разі.

Звичайні піхотні кулі застосовувати проти отворів для кулеметів та видимих стежових щілин, а також проти отворів для гармати.

8-мм кулі з твердим осердям та запальні застосовувати некорисно, якщо не шукати такого самого чину, як у звичайної кулі, цебто, проти отворів для кулеметів та гармат.

13-мм панцеробійними та запальними кулями — обстрілювати плазуни спереду й ззаду. З боків можна в крайньому разі пробувати стріляти на дистанції меншій, як 200 м, до того ж влучання кулі по бічній та задній стінці, також по дахові має бути обов'язково під кутом 90°. Не без того, що декілька куль зможуть пробити панцер. Цілитися треба в ту частину танка, де, за здогадами, уміщено мотор та бак для бензини.

Вогнем з легких мінометів та протитанкових гармат аналогічного чину не можна розраховувати на серйозні пошкодження танка, тільки дуже рідко може трапитися, що танк хоч трохи вдасться пошкодити.

Звичайно, доведеться застосовувати тільки панцеробійні гарматні. А через це обстрілювати спереду верхню частину танка, щоби зруйнувати обертовий пристрій стежкової щілини в стробоскопа, також у верхню частину плазунів.

Плазуни досить широкі, отже, можна розраховувати на влучання. Можна також спробувати влучити в напрямне колесо.

З боків обстрілювати отвори для кулеметів, якщо вдасться виявити. Ззаду треба обстрілювати плазуни в задній частині, щоб розбити тягове колесо.

З легкого міномету найкраще вловити момент, щоб стріляти тільки ззаду по плазунах.

Чинність засобів для боротьби проти цього танка починається з калібрів не нижчих, як 75 мм при початковій швидкості 500 м за секунду, з умовою застосування панцеробійних гранат.

Для них стріляння спереду — по плазунах на висоті напрямного колеса, по обертовій частині в верхній частині вежі й по отвору для гармати. По нижній частині не стріляти, бо тут у панцера скісні стінки. Стріляння з боків — по обертовій вежі, по корпусу в місці мотора; загалом улучання мають бути на висоті 80 см до 2 м від землі.

Далі — по плазунах по тяговому колесу, по напрямному колесу та по задній частині корпусу.

Стріляння ззаду по плазунах у тягового колеса, по нижній частині корпусу танка. Вдалим улучанням 15-см гавбиці можна його знищити.

Вогонь вогнететів спереду чинний по верхній частині корпусу, по обертовій вежі (отвір), з боків і ззаду по отворах для кулеметів.

В'язками гранат з вибуховою речовиною доброї якості не менше, як 5 кг, навряд чи можна пошкодити плазуни, завширшки 85 см.

Боротьба піхоти проти танків за I, II і III випадків наступу

Цей розділ складено тільки для німецької та австрійської армій, з умовою, що в них майже цілком бракує протитанкової зброї. Отже, в ньому розглядається обставини, найнесприятливіші для того, хто обороняється.

Дії найвищого командування та командування взагалі під час вибору оборонного району розглянемо в розділі про штучні перепони.

Тут же ми стисло, схематично розглянемо найскладніші завдання оборони: дії дрібних частин під час оборони проти танків.

Оборона за першого випадку наступу

Розглянемо найскладніший випадок, а саме, оборону за маневрової війни, якщо зовсім немає перепон.

1. Передовсім треба ґрунтовно обстежити місцевість, вибрану для оборони,—наскільки вона зручна для дій танка, й відповідно до цього розташувати частину. Якщо є протитанкові вогневі засоби, їх треба розташувати якомога так, щоб танкам було не легко добратися до них (у густих чагарниках, глибоких рівчаках, на скелястій ділянці тощо).

2. Якщо збирається чимало війська в резерві або перед наступом, за всяку ціну не зосереджувати їх на місцевості, приступній для танків. Тоді треба, як мога, оточити себе кільцем солдатів з протитанковою зброєю.

Жахливий випадок описано в документах англійського танкового корпусу, що стосується до бою під Віллер-Бретоне 24 квітня 1918 р. О 10 год 30 хв ранку 7 уїппетів (легких швидкохідних танків) дістали завдання з'ясувати обставини на схід від селища Каші. Просуваючись на північний схід від селища, вони раптом виявили 2 німецькі батальйони, зосереджені в резерві за згортою місцевості. Не вагаючись ані хвилини, танки утворили розстрільню і вїхали між батальйони, що не чекали на такий напад.

За декілька хвилин з батальйонів, де було щось із 1200 чоловіка, 400 забито й поранено, інші розбіглися. Танки втратили 5 чоловіка поранених; один танк знищено німецькою артилерією, коли він повертався назад.

3. Треба намагатися заздалегідь виявити наступ танків.

Великому наступові танків завжди передує посилена розвідка.

Майбутній наступ танків можна виявити, якщо в перших лініях багато офіцерів і навіть вищих начальників більше, ніж під час підготовки піхотного наступу, або, коли ввелять до бою інші роди війська.

Треба також, якщо місцевість важко проходити танкам, стежити за тим, чи не буде ворожа піхота або сапери шляхів для танків—це виявляється в тому, що розривають шанці або засипають лійки.

4. Треба старанно слухати вночі, чи не чути шуму моторів. Треба намагатися прожекторами виявити збір танків у тилу ворожих ліній.

5. Чекаючи на майбутній наступ танків, треба тримати під зосередженим вогнем артилерії всі переліски, двори та населені пункти, що можуть правити за вичікувальні позиції для танків.

Піхота в бою має додержувати таких принципів:

6. Залежно від гаданого розділення в глибину ворожих танків, треба посісти дуже розділене в глибину розташування.

7. Крім того, одна з передумов успішної оборони є дуже розосереджене розташування війська; ні танки, ні ворожа піхота, щоб не виявляли помітних, а тим паче скупчених цілей.

8. Головний принцип боротьби проти танків—якнайбездоганніша підготовка війська щодо маскування.

Щоб ні танки, ні ворожі штурмові літаки не змогли виявити на місцевості стрільців або вогневі засоби того, хто обороняється: цього можна дійти навіть на місцевості, де немає закриття. Навіть більше: військо того, хто обороняється, має залишатись невидиме навіть для ворожої піхоти, що прорвалася й перебуває поблизу.

І це можливо, наприклад, тепер є маски, що закривають стрільців, які лежать, так, що їх зовсім не видно спереду на віддалі 4 м, навіть на звичайному рівному лузі.

Усе вищевказане—тільки передумова можливості успішної оборони.

Якщо мало-мало сприятливі обставини, не дуже багато ворожих танків, невелика глибина хвиль, що атакують, поросла місцевість, можна успішно витримати наступ сучасних легких танків (перший випадок наступу) тільки піхотою, навіть, якщо той, хто обороняється, не має протитанкової зброї.

Я кажу „витримати“, бо тактика того, хто обороняється, — в тому, щоб допустити прорив танків, але знищити ворожу піхоту.

Якщо це вдасться то, як ми знаємо, наступ танків не має рації. Якщо в того, хто обороняється, є до того ж деяке число артилерії, то це примусить танки або добровільно повернути, або їх поступово знищать у тилу²⁷.

Щоб пропустити танки й зосередити вогонь тільки по піхоті, що атакує, треба військові цілком бути обізнаним на танках, до того ж ще потрібний спокій.

Під час самої оборони треба додержувати того принципу, що вогонь відкривають і ведуть тими кулеметами й ті стрільці, що знаходяться на дистанції чинного вогню, але яких з танка ще не видно через його короткозорість, у міру наближення танка на дистанцію видимости, ці кулемети й стрільці припиняють огонь, а провадять його вогневі засоби, розташовані далі в тилу. Границі видимости для танка визначаються видимістю вогневих засобів на місцевості. Для добре замаскованих стрільців ця границя дорівнює 100 м і навіть менше. Якщо кулемети добре замасковано й не виявляють себе димом, можна вважати, що вони мають припинити вогонь, коли танк підійде на цю дистанцію²⁸.

Користуючися з глухоти танка, треба намагатися негайно після того, як танки пройшли, знову відкривати вогонь невиявленими вогневими засобами, що лишилися.

Таким способом, відповідно розділившись в глибину з умовою витримки, можна бути певним, що ворожа піхота матиме такі втрати, що не зможе наступати далі, або принаймні її примусять залагти. Тоді треба намагатися скоріше остаточно знищити ворожу піхоту вогнем.

Наявну протитанкову зброю не треба розташовувати аж на передових лініях, щоб її завчасно не виявили. Її треба розташовувати не на певній лінії, а розосередити в тилувій частині оборонної смуги. Потрібна умова успіху — добре маскування.

На рис. 4-III схематично подано розташування частин, що обороняються, під час наближення нападних танків. Грубими фігурами зображено 13-мм протитанкові кулемети Т₁—Т_р. У першій стадії наступу танки показано контурами, а ворожу піхоту — тонкими півмісяцями. Вогонь того, хто обороняється, подано пунктирними лініями.

У другій стадії — вдирання танків у оборонну смугу; їх подано суцільними фігурами, ворожу піхоту — товстими півмісяцями а кулеметний вогонь того, хто обороняється та їхній рух

ничний вогонь — тонкими суцільними лініями. Вогнем протитанкового кулемета T_1 виведено з ладу танк перший, а потім і танк другий, по тому, як він (другий) устиг знищити кулемет того, хто обороняється, розташований спереду T_1 . Через те що танки, перший і другий, виведено з ладу й місцевість обстрілюють стрільці з узлісся, з лісу та флангу, ворожа піхота, що йде за танками 1 і 2, примушена залагати. Далі за всіх удається вдертися танкам 3, 4, 5, вони знищують кулемети біля танка 4 й перед 5 танком. Добре замаскований стрілецький рій C_1 залишається невиявлений. Він відкриває фланговий огонь по піхоті, що йде за танками 3, 4 і 5, їх обстрілюють також кулемети з узлісся та стрілецької рой C_3 і C_4 . Протитанковий кулемет T_2 виводить з ладу танки 4 і 6.

Далі в тилу є кулемети, протитанкові кулемети й піхотні резерви, тому можна сказати наперед, що наступ затримують.

Правда, у даному разі ми розраховували на певне число протитанкової зброї. Якщо в передовій смузі немає вогневих засобів, що зможуть знищити танки, доводиться, як ми відзначили попередю, зустрічати наступ пасивно, намагаючися затримати та знищити тільки піхоту. Тут неминучі втрати, але цілковитий успіх.

У боротьбі з Врангелем та Денікіним, що їм Антанта постачала танки, Радянське військо зовсім не вимуштроване, було далеко в гіршому стані, ніж були б майбутньої війни німці та австрійці.

Проте, своєю стійкістю та вмiлими діями, червоному військові вдалося знищити ворога. Всі танки перейшли до рук Радянської Росії.

Природа дає нам приклад, що за ним у подібних випадках має йти піхота: ми кажемо про поведінку цвіркунів на лузі, коли наближається людина. Усе поле дзвенить від їхнього скрекоту. Проте, навіть близько придивляючись, ні одного не побачиш; вони замовкають і ховаються. У міру просування по полю передні замовкають, а задні знову починають скрекотати.

Важче оборонятися тоді, коли піхота, що атакує, йде щільно за танками, а в того, хто обороняється, зовсім немає артилерії. Тут розподілити в глибину, розподілити на місцевості та маскувати їх треба далеко старанніше, ніж раніш.

Насамперед треба намагатися обстріляти ворожу піхоту флянковим вогнем. Взагалі ж треба прагнути до того, щоб, не відкриваючи вогню із зброї, розташованої в передових лініях, вогнем із тилу заманити ворога в глибину оборонної

смуги й почати боротьбу з ним ззаду. І тут цілком можливий успіх.

Трудність оборони набагато збільшується, якщо в передовій лінії нападає стрілецька розстрільня, а за нею на чималій віддалі — головні сили піхоти, що атакує, як це було в бою під Амьеном. Стрільці попереду, що нападають розстрільнею, небезпечні тим, що вони легко виявляють гнізда того, хто обороняється; їм вільно стежити, і вони бачать місцевість у проміжках між танками.

Тоді всіма вогневими засобами, особливо тими, що перебувають у тилу, треба найперше зосередити вогонь по передових стрільцях, а потім уже по головних хвилях. Навіть ціною втрат треба насамперед знищити цих стрільців: до того ж треба одночасно перешкоджати наближенню ворожої піхоти. Отже, той, хто обороняється, має „засліпити“ ворога, що нападає, виводячи з ладу його головних стрільців.

Спосіб дій за II випадку наступу

Принципово оборона за першої відміни II випадку наступу, себто за наступу одних важких танків, така сама, як тількищо розглянутий випадок. Нездатність піхоти знищувати танки власними засобами навряд чи виявиться тут яскравіше.

За другої відміни — сумісним наступом важких і легких танків — складність оборони набагато збільшується.

Але обов'язки того, хто обороняється, система оборони — незмінні.

Якщо в того, хто обороняється, є протитанкові кулемети калібром у 13—15 мм, то треба намагатися вражати важкі танки з близької дистанції (не далі, як 100 м) з боку або ззаду, якщо тільки відомості що маємо про конструкцію танків, дозволяють надіятися на успіх такого обстрілу.

В іншому найважливіші завдання — незмінні: розділення в глибину, добре маскування, заманювання ворога в глибину оборонної смуги, знищення піхоти з флангу й з тилу, якщо цього не вдалося під час її впаду.

Тут можна було б розглянути труднощі, що зазнає той, хто обороняється, якщо стрілецька розстрільня нападає в передовій лінії ворога, а також у разі застосування від нього транспортних танків, що навантажують піхоту. Проте, розглядаючи цей випадок ми вважаємо тут за мало доцільний, та й не вкладалися би в рямці цієї праці. Ми маємо обмежитися тільки тим, що зазначимо деякі випадки, або розглянемо найпростіші з них.

Спосіб дій за III випадку наступу

Як ми вже говорили, III випадок наступу може трапитися під час кампанії, що має переважно характер маневрової малої війни. Тут тому, хто обороняється, буде більше можливостей вибирати, щоб ставити тимчасовий опір, зручну дільницю місцевости, зосереджувати свої сили тільки на ній (ліс, скеляста місцевість).

Якщо, порівняно з числом танків, що нападають, є досить кулеметів, то можна, бо цілей буде небагато, виділити частину кулеметів для боротьби з танками, тоді як більша частина їх обстрілює ворожу піхоту. Якщо ж можна зосередити вогонь декількох кулеметів (проти легкого танка—примірно три) по одному танку, з умовою, що вони будуть обстрілювати бійниці та оглядові щілини, то піхота може відбити танки своїми, власними засобами. В іншому спосіб дій, подібний до I випадку.

В обох попередніх випадках ми не згадали про участь кулеметів у боротьбі проти танків, щоб не затемнювати того принципу, що центр тяжіння треба переносити на знищення піхоти, що атакує. Крім того, під час наступу великого масштабу наявних кулеметів вистачить як раз для боротьби з піхотою, але не для зосередження вогню по танках.

Згадаємо тут, не приписуючи цьому способові великого успіху, про, так званий, „протитанковий форт“ німців, що правда, є пережиття форма позиційної війни. В основу його покладено принцип зосередження як мога більшого числа вогневих засобів під командою одного начальника. Увесь форт, що посідає чималу площу, щоб не бути вигідною ціллю, оточено поясом фугасів та дротяних перепон і озброєно, як показано на рис. 3-III, примірно 2 протитанковими гвинтівками, кулеметами та 3 звичайними кулеметами в передній частині, 1 прожектором і 2, легкими мінометами, а також 1 протитанковою гарматою—у тилівій частині.

Протитанковий форт, що про нього, на жаль, не згадують ні французи, ні англійці, для нас, австрійців та німців навіть коли б у нас була протитанкова зброя незручний тим, що він утруднює маскування й беззахисний проти важких танків, що для них такий форт, як подано на рис. 3-III, є зосереджена ціль, подана на таці. І тут останнє слово, мабуть, буде за розосередженим розташуванням вогневих засобів.

Боротьба танків проти танків

Ми вже знаємо, що минулої війни, так, мабуть, буде й майбутньої, принаймні на її початку, найнебезпечніший

ворог танка був і буде гармата, що стріляє з найближчих дистанцій.

Якщо під час ворожої артилерійної підготовки ця гармата може бути в закритті на тилівій позиції з тим, щоб у момент впаду можна було швидко перекинути в оборонну смугу, якщо вона пристосована так, що можна швидко змінювати позиції, то небезпека її для танка зростає в багато разів:

Немає нічого дивного в тому, що після війни союзники уявляли собі таку гармату не тільки на плазуновій устаті, але й захищеною панцером. Як би ми не називали таких знарядь, вони так схожі на танки, що немає ніякої рації не називати їх танками.

Через це французи дуже скоро прийшли до того висновку, що рівнозначним ворогом танка є знову такий танк.

Через те, що минулої війни танки у німців з'явилися дуже пізно й небагато, то тільки 1918 р., було дві сутички, про що ми коротко тут скажемо, як про перші танкові бої у військовій історії.

Перший бій танків проти танків був 24 квітня 1918 р. під Віллер-Бретоне, де німці вперше застосували танків багато більше, ніж звичайно, а саме танки „А-7-V“. Як відомо, наступ танків був дуже успішний; дарма що була недостатня погодженість дій з піхотою, в англійців зчинилася така ж паніка, як в їхніх ворогів під час інших танкових атак.

О 9 год 30 хв за англійським часом, три танки батальйону (під командою капітана Брауна) натрапили поблизу Каші на 3 німецькі танки. На нещастя для англійців з трьох їхніх танків, два були кулеметні, що їх негайно знищили німецькі танки.

Третій англійський танк був гарматний під командою хороброго лейт. Мітчеля, який, дарма що вибуло з ладу два інші танки, мужньо кинувся на головного ворога. Німці промахнулися по ньому, а йому після декількох пострілів удалося спочатку раз, потім ще двічі влучити в головний танк. Цей і вийшов із ладу, потрапивши в піщану яму, де й перекинувся.

З цього моменту і англійські, і німецькі донесення стають доволі туманні. Англійці запевняють, що лейт. Мітчель повернув потім проти двох інших танків, які відійшли; але тим часом до німців підійшла підмога, і врешті танк Мітчеля вивели з ладу польовою гарматою.

Лейт. Мітчель, здається, на початку мав успіх тому, що йому вдалося атакувати свого ворога з мертвого простору бо в гармати танка „А-7-V“ було горизонтальне поле об-

стрілу всього тільки щось із 50°, тоді як він обстрілював із своїх двох гармат на 215°.

Не менше цікавий другий бій танків проти танків, що був 8 жовтня 1918 р. на південь від Камбре.

Дві сотні („А“ (1-а) і „С“ (3-я) 12 танкового батальйону з танків „Марка V“ удосвіта натрапили поблизу Серанвіллер і Нієрнї на дужу німецьку контратаку, де брало участь 7 захоплених у англійців танків „Марка IV“. Танк „L 16“ 1 сотні під командою кап. Ро перший натрапив удосвіта та ще й у тумані на танки, що нападали. Спочатку капітан думав, що це танки 3 сотні, поки, наблизившись на дистанцію 50 м. не переконався в своїй помилці.

Ледве встиг він випустити один гарматень із своєї гармати, як в його танок двічі влучено, самого його поранено, а водія танка забито. Через те що мотор зупинився, то Ро, вважаючи танк за пошкоджений, покинув з командою танк і пересів на танк „L 9“, що проїжджав поблизу. Цей танк втратив уже п'ятьох чоловіка пораненими й „не міг стріляти з своїх 37-мм гармат; проте, його командир, лейт. Уорсеп, рушив на німців і відкрив по них кулеметний вогонь, що підтримував доти, доки не дістав прямого влучення, що підпалило танк. Уорсепу довелося висадити танк у повітря, бо ні один танк „Марка V“ не повинен був потрапити до німецьких рук.

А тим часом танк „L 12“, що ще не помітив ворога, дістав два влучення і його вивели з ладу. На танку „L 8“ під командою лейт. Мартеля виявили несправний радіатор, бо з нього витекла вся вода. Мартель вийшов з танка і разом з одним артилерійським офіцером узяв участь у бою, повернувши проти німців захоплену в них польову гармату, знищивши один з колишніх англійських танків.

З німецьких танків виведено з ладу одного.

Трохи більше пощастило 3 сотні. На її лівому флангові англійський кулеметний танк „L 54“ під командою лейт. Уолтерса зустрівся з двома німецькими, на щастя для нього також кулеметними танками, — їх він обстріляв кулеметним вогнем і справді примусив припинити вогонь і відступити. Один з цих німецьких танків потім виведено з ладу артилерійним гарматнем.

Зовсім невдала для німців була сутичка з танками „L 45“ та „L 49“ під командою лейтенанта Кларка та Шерата, що зустріли поблизу Серан-Віллера 2 німецькі кулеметні танки і їх негайно знищили.

Обидва вищезгадані бої дуже показові. Ми бачимо, перше, що кулеметні танки абсолютний нуль проти гарматних танків. Через це останніми місяцями

війни англійці переробили свої кулеметні танки на „змішані“ (Composite). Ми також добре уявляємо влучність танкової гармати.

Майбутньої війни такі танкові бої будуть часто. Рухоміший танк з доброю гарматою в обертовій вежі буде навіть порівняно з важким танком мати перевагу в швидкості.

У бою танків проти танків треба намагатися підходити до ворога в його мертвому просторі. Тоді в найнесприятливіших умовах буде той, згідно з рис 5-III, танк, що з нього носова гармата — з круглим щитом. У такої гармати дуже невелике горизонтальне поле обстрілу (танк Сен-Шамон — декілька градусів, танк Шнайдер і німецький „А-7-V“ — до 40—50°); більш як 300, себто обидва борти й корма беззахисні. Через це той, хто атакує, якщо є танк з гарматою в обертовій вежі (танк Вікерса), має прагнути, уникаючи бою з носу, швидко обійти ворога у фланг і з тилу. У міру того, як ворог повертатиметься вслід за ним, він має збільшити хід, щоб увесь час залишатися в мертвому просторі.

Якщо в того, хто обороняється, є англійський змішаний танк „Марка V“ з однією бортовою гарматою, обставини будуть трохи сприятливіші для нього; проте, у рухомішого танка, що атакує, буде можливість часто обстрілювати ворога з мертвого простору, не побоюючись його вогню.

Небезпечніший для того, хто нападає, бій проти англійського артилерійського танка „Марка V“ або „Марка у*“ (рис. 7-III), що в нього горизонтальне поле обстрілу 215°. Тому, хто атакує, важко буде вийти з поля обстрілу обох гармат; у даному разі рекомендується орудувати разом двома легкими танками. З них передовий має перешкоджати танкові „Марка V“ змінити свій курс, а задній повинен, обійшовши ворога праворуч, потрапити в мертвий простір, щоб звідти стріляти.

Якщо в ворожого танка також є обертова вежа (важкий італійський танк „2С“), то боротьбу ведуть уже з однаковими даними на успіх; той хто атакує, має тільки перевагу в більшій швидкості. Спільний напад найкращим двох танків, згідно з рис. 8-III, буде непереможний. Треба намагатися бути під час пострілу в діаметральній площі ворога, щоб він не міг швидко повернути вежу.

Багато небезпечніша для того, хто нападає, атака легкими танками двох важких, що рухаються поруч, як показано на рис. 9-III, і взаємно захищають один одного. Через цей взаємний захист навіть трьом легким танкам, що атакують, буде важко вийти ворогові у флангу, навіть, якщо це вдасться, то один з двох важких танків може майже одночасно обстрілювати двох ворогів, правда, в межах досить невеликого горизонтального поля обстрілу.

Щоб якомога більше розосередити вогонь ворога, треба тоді атакувати цілою чотою в складі 4—5 танків. Тільки так можна примусити ворога розосередити свій вогонь, що утруднить йому одночасний обстріл двох або трьох танків того, хто атакує.

Звичайно, стріляти доведеться панцеробійними гарматними, як це вже робили легкі танки. Доведеться навіть застосувати гарматні з панцеробійними наконечниками.

Боротьба літаків проти танків

Літак бере участь у бою бомбами й кулеметним вогнем. Спроба знищувати одиничні танки, особливо ті, що рухаються, бомбометанням, на наш погляд, марна принаймні найближчими роками, бо важко влучити в танк.

Найбільше, за повітряне бомбардування можна братися з деякими даними на успіх проти густого скупчення танків, наприклад, на танкодромах і на вичікувальних позиціях. Звичайно, в разі вдалого влучання, бомба знищує танк.

Інакше стоїть справа з кулеметним вогнем. Обидва бойові засоби — і танк, і літак — ще так молоді, що останньої війни їм не часто доводилося мірятися силами, здебільшого на літаках не було панцеробійних набоїв і вони не мали можливості вражати танк, а через це й не пробували цього робити. Проте, був один випадок, коли німецький бойовий літак, сміло пікував на важкий англійський танк і обстріляв його уздовж кулеметним вогнем; танк зупинився й вийшов з ладу. Можливо, що на літакові малися панцеробійні кулі, що могли пробити тонкі плити даху танка. Через це ми й зазначаємо, як на єдину, здебільшого, можливість боротьби з танками, на обстріл його панцеробійними кулями зверху; тепер така боротьба ще можлива, бо сучасний танк можна пробити тільки панцеробійними кулями.

Обстрілювати із звичайного кулемета непанцеробійними кулями немає рації, якщо танк захищено зверху достатньо товстим панцерним дахом, що вперше застосували німці й італійці (важкий Фіят). Італійський важкий танк Фіят, а також французький танк „2С“ неможливо пробити зверху навіть панцеробійними кулями.

Проте, така боротьба можлива проти більшості теперішніх легких танків і через це вона, без сумніву, матиме велику вагу майбутньої війни.

Зважаючи на загрозу з повітря, все більше погрубшують дах танка та установлюють на ньому кулемет, пристосований до зенітного стріляння (танк Вікерса). Крім того, союзники спеціально для цього збільшують калібр своїх кулеметів на літаках, які (кулемети), між іншим, ще під час війни

почасти захищали вже панцером на штурмових літаках. Новий американський 5-лінійний кулемет Бравнінга з повітряним охолодженням призначено спеціально для вставлянь на штурмові літаки. Такий кулемет може на близькій дистанції пробивати навіть панцерний дах важких італійських танків. І тут треба застерегти від схематичних вказівок, і тут, борючися з танками, треба зважати на конструкцію ворожих танків.

Отруйний газ та дим

Розділ, що стосується до активної оборони, ми б не вичерпали, якби стисло не розглянули впливу на танкові команди хемічних речовин.

Досвід війни справді підтвердив думку, що отруєння (зараження) місцевости газом є для танка велика перешкода, бо примушує команду надівати протигази. Під час великої жары, коли й без того вже зіпсоване повітря, у середині танка довго бути з надітим протигазом неможливо. У англійському танковому корпусі бували випадки, коли команда, успішно прорвавшись, хворіла, отруївшись газами.

Газ тепер такий козир (ми не кажемо про благочестиві промови в Женеві, що негайно замовкають, як тільки будь-яка велика держава перестає на них вважати, як недавно в Марокко), що від нього часто чекають на багато більше, ніж, власне, можна чекати.

Не треба переоцінювати впливу отруйних речовин на танкові команди. Танк може безкарно й швидко змінювати своє положення, за потреби він це й робитиме, уникаючи в такий спосіб району концентрації газу.

Треба також мати на увазі, що майбутньої війни танки будуть уже газонепроникливі й зовсім не через цілковиту ізоляцію середини танка, що було б дуже важко здійснити (наприклад, кулькові вальниці обертової вежі), а певніше за все, через підтримування в середині танка зайвинного тиску чистого повітря, себто повітря, що всисається через великі фільтри зокола.

Можливо, що в майбутньому в танку менше зазнаватимуть від отруйних речовин, ніж інші роди війська.

Звичайно, це не перешкоджає покищо переводити хемічні напади на зосередження танків особливо на вичікувальних позиціях.

Хемічний напад удень на переліски, та населені пункти, де гадають, що знаходиться вичікувальна позиція танків, може, якщо застосувати дуже чинну отруйну речовину, призвести до того, що танки виявлять себе під час очищення позиції, і той, хто обороняється, зможе їх обстріляти. Але

застосовувати хемічні засоби на місцевості, що по ним мають пройти танки, майже нема рації, якщо тільки вони не будуть витрачати на проходження таких діляниць дуже багато часу.

Електричні хвилі

До автора стільки разів зверталися в цьому питанні, і він мав таку можливість перевірити повідомлення про успішний чин електричних хвиль проти літаків, що він вважає за недоречне не відповісти на це питання. Ми ще дуже мало знаємо про винахід, ми навіть не знаємо чи був він справді.

Спочатку його приписували німцям, до того ж подавали навіть конкретні вказівки. Невтручання Антанти в цю справу з'ясовується тим, що французи приписали цей винахід собі.

Нарешті, з'явився англійський винахідник, — його винахід гучно назвали в щоденній пресі „промінням смерті“.

У всіх трьох випадках мова, здається, йде про спробу чином електричних хвиль на магнето зупинити мотор літака, що летить.

З технічного погляду можна вважати такий проєкт і за дуже дотепний, і за дуже можливий.

Не маючи ніяких указівок, якою мірою цей винахід можна здійснити, автор запевняє, що за сучасного стану науки безумовно можна поспувати магнето.

Хоч вивчення цього винаходу та заходів проти нього — справа невеликого кола спеціалістів і армію не втягнуто до цієї роботи, проте, на жаль, з'ясувалося, що згадані повідомлення дуже вплинули, до того ж негативно, на загальну масу командного складу.

Вірячи в те, чого пристрасно хочуть, вважають, що можна вивести зладу мотори, то літаки й танки зникнуть з повітря і з землі.

Проти такого переконання треба негайно заперечувати.

Річ у тому, що винайшовши проміння, що зупиняє мотори, винайдуть і збудують інші мотори, що дозволять і літакам, і танкам рухатися цілими ескадрами, не вважаючи ні на які електричні хвилі. Такі мотори вже є; залишається тільки пристосувати їх до цих спеціальних завдань. Нагадаю про безкомпресорні мотори дизеля та мотори з трубками розжарення. З моторів другої категорії французам пощастило на моторі Тартре, що робить 1 200 обертів за хвилину, здійснити перший автомобільний мотор, що запалює розжарюванням. Для танка далеко легше конструювати мотор, ніж для літака. Не можна також гадати, що в таких нафтових рушіїв можна дійти передчасного запалення, на що доводиться вважати під час утворення іскор. У найгіршому

разі техніки швидше відважаться постачити танкам парові рушії, ніж зовсім відмовитися від них. Це також можливо, бо тепер є конструкції парових ваговозів, а 1916-17 р.р. американці випробовували паровий танк.

Через те нема ніякої підстави думати, що з цим винаходом уже не буде літаків і танків.

Згубно тільки впливають прибільшені повідомлення, що послаблюють нашу волю, як тих, хто обороняється, що готуються до боротьби з танками своїми власними засобами.

Висновок про боротьбу проти танків

Почуваючи себе беззахисними перед танковою технікою, що розвивається, ми ладні запевнити, що найкращий протитанковий засіб є також танк. Але ця ходяча думка далеко не ґрунтовна.

Чекаючи на танкову атаку на досить відкритій оборонній смузі (наприклад, бойові поля у Фляндрії), той, хто обороняється, не може ні виставити свої танки спереду смуги, ні сховати їх у належних пунктах у середині самої смуги. Принцип, що танк не може правити за „бльокауз“, треба вважати за твердо встановлений. Можливо, справа стояла б інакше, якби в танка була форма черепахи, заввишки не більше, як 1 м. Розташування танків у тилу першої смуги, щоб увести їх до бою в разі прориву, хоч і обов'язкове, але не може перешкоджати самому проривові, бо танки того, хто обороняється, зможуть узяти участь у бою дуже пізно, у всякім разі після того, як той, хто нападає, вдереться всередину смуги.

Оборона смуги, себто простору, де розташовано піхоту, потребує спеціальної зброї, яка б увляла собою найменшу ціль, себто з невеликою висотою бойові осі, що дозволяє її легко замаскувати навіть на рівній місцевості. Ці вогневі засоби мають бути мало помітні навіть під час стріляння. Далі у них має бути високий панцеробійний чин, стріляння автоматичне, або, у всякім разі висока швидкострільність, до того велике горизонтальне поле обстрілу (ляфет з розсувними стовбами) й щоб їх легко могла перевезити одна людина.

За сучасних умов (у розумінні панцера, ваги та швидкості танків) ще годиться дрібнокаліброва зброя, наприклад, 15-мм кулемети. Коли ж на бойовому полі з'являться важкі танки, цієї зброї буде вже недостить; крім того, піхота має знищити танки всередині оборонної смуги, а не в тилу її, бо це було б рівнозначно загибелі оборони й проривові (див. II випадок наступу). Тут доведеться подумати про 20—60-мм довгоцілкові гармати.

Уставляння в середині смуги польових гармат, як піхотних гармат, є тільки паліятив і призводить до втрати цінної матеріальної частини. Навіть англійська „3,7“— гавбиця дуже велика для цього.

Проте, може трапитися, що, не вважаючи на добре озброєння та підготову того, хто обороняється, маса легких і важких танків, які прориваються, не можна буде зупинити цілком у смугі розташування піхоти. Цього треба стеретися в разі посиленого стріляння димовими гарматнями й широкого застосування літаків, що супроводять піхоту того, хто нападає.

Тоді боротися з танками мають і головні сили артилерії і танки того, хто обороняється.

Щоб можна було справитися з цим завданням, ми маємо, поки в нас ще немає плазунової артилерії, установити всі гармати калібру до 15-см на ляфети з розсувними стовбами.

Без горизонтального поля обстрілу 40—50° не може бути боротьби з танками, особливо з швидкохідними.

Але майбутньої війни артилерія буде панцерована, пересуватиметься на плазунах,— і картина зміниться. Після прориву через смугу розташування піхоти, танкам доведеться провадити ще небезпечнішу для себе боротьбу в смугі розташування артилерії.

Отже, потрібні всі три види зброї протитанкові кулемети, піхотні гармати та польові гармати на ляфетах з розсувними стовбами або на плазунах. Який з цих видів найпотрібніший, який треба вибрати калібр— це залежить від того ворога, що з ним доведеться мати справу.

Зазначимо, що під час боїв у Сирії 1925—26 р.р. неозброєні друзі використали кам'янисту місцевість для нападів на легкі танки ось як: вони ховалися групами по 4 чоловіка за скелями праворуч та ліворуч від шляху та всовували товсті залізні штанги в плазуни танка, що повз проїжджав. Це спричиняло командам танків деякі труднощі.

Нам було б зручніше намагатись підірвати плазуни зосередженими висадними гарматнями в мішках або на жердинах.

Як ілюстрацію способів дій піхоти під час боротьби проти танків, подамо декілька дуже цінних прикладів з бою під Камбре, що взято з історії Пруського 52 піхотного полку. Мова йде про оборону Фонтен-Нотр-Дам, яке, як відомо, англійці не могли здобути, не вважаючи на всі їхні зусилля. Ми бачимо, як добре обороняли це селище.

Написав підпор. Шпремберг, командир 5 сотні 52 піхотного полку.

Приклад чину в'язок ручних гранат

„Моя мета була вдертися в селище Фонтен. Якби перший танк виїхав із Фонтена, батальйон загинув би, бо його знищили б на відкритому полі фланговим вогнем танка. Я звернув з 20 чоловіками моєї сотні праворуч і бігцем рушив сполучним ходом, щоб раніш за танка добутися до першого будинку. Мої люди в повному лаштуванні з налипшим на чоботях брудом кинулися за мною, ні один не відстав, бо всі розуміли важливість свого завдання. На кінці селища ми насамперед натрапили на покинуту німецьку польову гармату.

Потім ми обігли перший двір.

Метрах у 100 поперед себе ми побачили танк, що наближався; він, природно, обстрілював усю вулицю. Але ми вже встигли сховатися по дворах і за будинками. Ще раніш, здобуваючи село, ми знайшли склад ручних гранат і тепер спробували кидати їх під плазуни танка. Це нам удалось.

Проте, розривний чин одиничних гранат був дуже не ефективний.

Тоді я наказав зібрати пусті мішки й покласти в них по чотири гранати, прив'язав одну з них у верхній частині мішка так, що зокола торчав тільки відривний підпальник. Мої вояки швидко справилися з цим. А танк, що вже зупинився, безперервно обстрілювали рушничним вогнем, особливо оглядові щілини, це мало полегшити роботу моєї групі.

Тепер настав сприятливий момент; Буттенберг та Шредер підбігли на віддаль кидька до танка, що стріляв, і підкинули йому під плазуни два зосередженні заряди. Вибух, — ліва плазунова бинда вилетіла в повітря й танк лишився стояти нерухомо“.

Несподіваний інцидент:

Мої люди закричали „ура“. Про те, щоб підійти до танка не могло бути й мови, бо з нього обстрілювали все навколо. Усе це тривало декілька хвилин. Раптом з'явився другий танк, озброєний гарматою й своїми гранатами пробив наскрізь стіни будинку, так що нам довелося рятуватися на двір.

Дарма що ми відкрили по ньому рушничний вогонь, на свій жах, ми побачили, що він підїжджає до правого борта пошкодженого від нас танка. Через те, що ми не могли здобути протилежного боку вулиці, — нічого не могли з ним подіяти, хоча він стояв усього в 10 м від нас. Що ж трапилося?

Другий танк забрав команду першого й, не припиняючи вогню, як лев, що рикає, відійшов назад“.

Чин артилерії

„Потім від моєї унтер-офіцерської стійки, виставленої у східнього виходу в бік лісу Бурлон донесли, що з лісу Бурлон до західнього виїзду у Фонтен рухається 16 танків. Викликаю добровільців віднести донесення до штабу полку. Погодився йти унтер-офіцер Малецький, що через густий заслонний вогонь добувся штабу полку, звідки негайно вимагали відкрити артилерійський огонь. Танки, помічені в селі трохи не в 10 год 30 хв, знищили. Артилерія, засібна важка, зовсім знищила їх. Це ж трапилось з піхотою, що трохи не о 2 год по півдні взялася наступати густою похідною колоною по шляху з лісу Бурлон проти західнього в'їзду в селище Фонтен. І тут важка артилерія цілком справилася із своїм завданням. Англійську піхоту дуже потріпали, і англійці на час припинили наступ“.

Сюди ж стосується епізод, що був пізніше того ж самого дня.

„Раптом о 4 год 30 хв за нами почувся химерно знайомий гук. Ми зазирали за поворот вулиці напрямом на Камбре й дуже зраділи, побачивши 2 моторні гармати; командував бравий капітан, що негайно з'явився до мене й дістав потрібні вказівки. Він зараз же виставив одну гармату на розі вулиці напрямком на ліс Бурлон, а другу напрямом на Бапомське шосе.

Згодом на шляху з лісу Бурлон з'явилося 9 танків, що рухалися на Фонтен. Люди стояли біля своїх гармат. Капітан крикнув: „спокійно, підпустимо їх ближче“. Коли танки під'їхали, примірно, на 100 м, подано команду: „Перебіжний вогонь“. Перший танк став дуба, інші зупинились. На танкову сотню сипнули гарматнями один по одному, усі — прями влучання. Люди, що лишилися живі, врятувалися, повернувши навітки, кинувши всі танки. Для нас це було прекрасне видовище. Шана й слава моторній гарматі та її номерам“.

До цієї думки ми можемо тільки приєднатися.

Чин панцеробійних куль на 10-мм панцер

Після 2 год: „Проте, ми всі знали, що англійці дуже вперті. Трохи не о 3 год вони ще раз взяли енергійно нападати примірно 80 танками на вузькому фронті глибоким бойовим порядком; деякі танки дійшли до селища Фонтен, бо гасло дня було: „здобути Камбре за всяку ціну“.

„Перший танк, що пройшов у Фонтен, був танк „С47“. Ми засіли в будинку з великим запасом панцеробійних куль та зосереджених висадних зарядів. Танк наближався. Я дав наказ моїм підлеглим начальникам. Як тільки ми висовували

голови з вікон, ворог засипав нас кулями та гранатами. Нам довелося вибігти на двір, бо гарматні, що випускали з дистанціями в 10 м, пробивали стіни дома наскрізь. Ми пропустили танк біля себе й з дистанції трохи не 20 м спокійно відкрили націльний вогонь панцеробійними кулями по оглядових щілинах його кормової стінки. Тут я побачив, що один рядовий з запасних стріляв з вікна, але в нього так тремтіли руки, що він ввесь час промахувався. Для такого старого стрільця та мислівця, як я, цілком природно було взяти в нього з рук гвинтівку й спокійно націлитися з упори. Після першого пострілу я побачив, як із танка блиснув вогонь. Я вистрілив ще раз і мої люди закричали: „Ура, г-н лейтенант, ви влучили в нього!“ Я побачив, як з кормової частини танка вихватилося дві вогненні струмини. Під захистом будинків усі кинулися вслід за танком, що продовжував рухатись, але раптом він зупинився оповитий димом. Команда танка відкрила по нас шалений огонь, так що ніхто з моїх людей не міг підійти. Коли ми були метрах у п'яти від танка, раптово відкрилися дверці. Гадаючи, що команда хоче піддатися, ми припинили вогонь, але ні,—команда й не думала про піддання, а продовжувала стріляти; вона тільки хотіла ковтнути повітря. Тоді я скомандував стріляти по закривних дверцях. Усе це тривало трохи не 7 хв. Раптом у танку все стихло, стріляння припинили. Ми обережно підкралися до танка, розчинили дверці й побачили, що команда загинула геройською смертю...“.

Тільки що описане треба трохи пояснити й дещо зауважити. Насамперед, вирішення пропустити танк повз себе й атакувати його ззаду було цілком правильне й мужнє. Але ми повинні пам'ятати, що тут діяли танки „Марка IV“, що не мали кормового кулемета, як потім у танків „Марка V“. Проте, і проти цих „Марка V“ показаний спосіб цілком правильний, бо танкові гармати не можуть стріляти назад.

Підручник Шпренберг влучив у бак з бензиною, розміщений у кормовій частині між плазунами. Якби він стріляв запальними кулями, особливо з кулемета, бензина не тільки витікла б, але й вибухнула.

Крім того, було безцільно стріляти панцеробійними кулями по оглядових щілинах. По відкритих оглядових щілинах треба стріляти простими кулями. Зате, танк „Марка IV“ увесь, крім носової стінки, з такої дистанції вразливий для панцеробійних куль.

Танк зупинився через те, що в мотор перестала надходити пальна суміш. Проте, треба мати на увазі, що в багатьох танків є маленькі запасні баки.

Команда загинула, напевне отруївшись газами, ніж від поранень, хоч і це можливо.

Подамо ще приклад:

„Фельдфебель Люттер доніс, що з'явилися нові танки. Одно з цих страхіть рухалося шляхом з Бапом і, дарма, що непереривно обстрілювали панцеробійними кулями, дійшло до школи. Тут на розі вулиці ми встановили кулемета, що його ми ще під час контратаки дістали від 46 полку (командував ним підпоручник 46 полку). Цей кулемет обстрілював правий борт танка націльним вогнем, поки той не підійшов на 5 м, тоді кулемета треба було перенести до будинку. Раптом танк звернув у південну частину села й узявся димом. Ми кинулися за ним; команда викинула декілька димових гранат і скористувавшись з цього сховалася в склепах. Ми захопили танк, але, як ми не шукали, не змогли знайти команду; напевне людність, що залишилася в селищі, передагли її в цивільний одяг“.

Тепер подамо приклад того, як не треба діяти:

„Тепер у Фонтен зібралися всякі військові частини. Проте, англійці, здається, втратили будь-яку охоту до дальших атак. У одній вирві від гарматня біля шосе на Вапом стояв ще один танк. Усякі частини неодноразово пробували здобути штурмом панцерний гігант, але мали величезні втрати. Нові групи усяких злук кидалися в атаку й, на жаль, повинні були відступати назад з тяжкими втратами. Команда танка билася по-геройському. Своїми кулеметами вона змітала все навкруги. Навколо страхіття лежало вже 30—40 хоробрих бійців, частина забитих, частина поранених. Мій фельдфебель Любан та рядовий Шенветтер приклали всіх зусиль, щоб здобути танк, і їм це вдалось. Вони повзком підбралися до танка, використовуючи, як закриття, вирви від гарматнів і постукали прикладами у дверці. Дверці відчинилися й вийшов один англієць. Інших уже забили. Англійця, що так мужньо захищався, полонили. Єдиний кулемет, що був ще справний, взяли як трофей. Танк стояв між лініями обох ворогів. Ми пишалися з цих подвигів, з цього кривавого славного дня...“

І ці приклади потребують деяких зауважень. Ми бачили, що перший танк, дарма що обстрілювали панцеробійними кулями з кулемета, дійшов до школи. З'ясовується це тим, що панцер танків „Марка IV“ здебільшого захищав від панцеробійних куль, зосібна на більших дистанціях, починаючи з 100 м. Через те стріляння було безцільне. Панцер танка „Марка V“ захищає від панцеробійних куль на першій-ліпшій дистанції. Проте, деякі панцеробійні кулі, випущені з близької дистанції, пробивали панцер. Через це танк, пройшовши повз кулемета, зупинився, оповитий димом. Ми бачимо, що панцеробійні кулі далеко ще не відповідали своєму призначенню.

Другий епізод ми через це назвали негативним прикладом, бо й навіть тоді, коли вже танк нерухомиий, його не треба штурмувати, хоч таке прагнення в запалі бою цілком зрозуміле. Якщо нема можливості щільно підійти до нього непомітно, то атакувати його рівнозначно, що пробувати здобувати на абордаж міноносець. Танк треба було спокійно знищити з найближчого міномета або гармати або ж примусити його піддатись, застосувавши ще кулемети.

Ні в якому разі не можна було кидати людей проти голих сталених стінок з непошкодженими кулеметами й запертими дверцями (відчиняються тільки з середини).

Проте, повторюємо, закинути тут нікому не можна, бо всякий хоробрий солдат у запалі бою зробив би так само.